

Kungliga bibliotekets remissvar till Lista på viktiga samhällsfunktioner till stöd för arbete med civil beredskap

Sammanfattning

Kungliga biblioteket (KB) välkomnar en revidering av listan av samhällsviktiga funktioner.

KB står inte med som remissinstans, men vi vill ändå ta tillfället i akt att lyfta fram vad vi anser utgör viktiga samhällsfunktioner som ett stöd för arbetet med civil beredskap vid kris och höjd beredskap.

Våra förslag utgår från följande perspektiv

- bibliotekens roll som en öppen mötesplats och offentligt rum
- vikten av insamling och bevarande av samtida kulturarv
- behoven av tillgång till forskningsinfrastruktur

KB yttrar sig i nedan områden på listan.

- Elektroniska kommunikationer och post – Digitala plattformar, informationssystem och tjänster
- Demokrati – Nyheter och granskande journalistik
- Grundläggande beredskap – Styrning, ledning och förvaltning samt Beredskap och krishantering
- Grundläggande beredskap – Psykologiskt försvar
- Övriga viktiga samhällsfunktioner – Kulturarv
- Övriga viktiga samhällsfunktioner – Eftergymnasial utbildning och forskning

Bakgrund till KB:s ställningstaganden

KB är Sveriges nationalbibliotek och en nationell forskningsinfrastruktur. Vårt uppdrag är att samla in, bevara och tillgängliggöra allt som ges ut i Sverige. KB ansvarar också för att ha nationell överblick över, samt främja samverkan inom den svenska bibliotekssektorn

KB:s inspel till denna remiss utgår både från KB:s uppdrag och från de erfarenheter som covid-19-pandemin gett. Delar av synpunkterna har tidigare förmedlats via remissvaret ”KB:s synpunkter på Utredningen om författningsberedskap inför framtida pandemier” (S 2021:04) (KB dnr. 2023-140).

Kungliga biblioteket är i dagsläget ingen beredskapsmyndighet.

Det allmänna biblioteksväsendets verksamhet och syfte finns reglerat i Bibliotekslag (2013:801) och består av 2 197 bibliotek med olika målgrupper, huvudmän och uppdrag (enligt den offentliga biblioteksstatistiken 2021, KB dnr. 2022-514).

Biblioteken utgör en nationell infrastruktur för tillgång till information, kultur och kulturarv i normaltid och har stor potential att stå starka även vid kris eller höjd beredskap.

Bibliotekens roll inom den civila beredskapen har uppmärksammats av regeringen genom den nationella biblioteksstrategin som antogs i april 2022, där regeringen menar att erfarenheterna från pandemin visar att biblioteken kan spela en viktig roll i tider av kris. Dessutom skapar begränsad möjlighet att ta del av kunskap och oberoende information särskilt stora konsekvenser i en kristid. Vidare konstateras att biblioteken fyller en funktion inom totalförsvarets civila del. Det handlar om att värna tillgången till faktabaserad och trovärdig information i såväl fredstida normallägen som vid fredstida krissituation och krig (Kulturdepartementet (2022): Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022-2025, s. 24). I slutbetänkandet Civilt försvar mot 2030 – ett totalförsvar i balans (Ju2022/01209/SSK) konstaterar MSB att "kulturinstitutioner och kulturutövare påtagligt kan bidra till att stärka motståndskraft och försvarsvilja under höjd beredskap och krig." men att planeringen idag är underutvecklad (s. 75). MSB konstaterar också att planeringen för skydd av kulturarvet bör prioriteras (s. 133).

Kungliga biblioteket vill i sammanhanget också uppmärksamma det uppdrag som regeringen gett till Riksantikvarieämbetet om att utreda förutsättningarna för ett nytt nationellt kulturskyddsråd, men vill inte föregripa utredningens resultat. Rådet ska syfta till att stärka skyddet för kulturarv i händelse av kris eller krig men också verka för att "kultursektorn ska ha god beredskap för att kunna upprätthålla verksamhet vid höjd beredskap eller krig" samt bidra till kompetenshöjning och samordning (Uppdrag att utreda former för ett nationellt kulturskyddsråd. Ku 2023/00471). Uppdraget ska redovisas 10 augusti 2023.

Förslag till kompletteringar av listan över viktiga samhällsfunktioner till stöd för arbete med civil beredskap

Elektroniska kommunikationer och post – Digitala plattformar, informationssystem och tjänster

KB anser att funktionen även bör inkludera åtgärder för att stötta allmänhetens digitala delaktighet.

I Post- och telestyrelsen, PTS, rapport Digital omställning till följd av covid-19 (PTS-ER-2021:1) konstateras att långt från alla använder internet eller har tillgång till nödvändig teknik för att göra det. Det finns en tydlig koppling mellan digitalt utanförskap och personer som är äldre, har funktionsnedsättning och/eller är låginkomsttagare. Utifrån erfarenheter från covid-19-pandemin konstaterar PTS att "tillgång till och förmågan att använda digitala verktyg är nödvändigt för delaktighet i samhället." (s. 136). För att garantera allas delaktighet

i samhällslivet enligt Regeringsformens skrivning om att ”det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället” (Regeringsformen 1 kapitlet 2 §) behöver tjänster vara tillgängligt utformade och det behöver också finnas tillgång till teknik, öppna säkra nätverk samt personellt stöd i samhället. Biblioteken utgör ett exempel på sådan verksamhet.

Område Demokrati – Nyheter och granskande journalistik

KB anser att beskrivningen även bör innehålla en skrivning om att tillgången till nyheter och granskande journalistik säkras. Bibliotek bör inkluderas som exempel på verksamhet som upprätthåller funktionen.

Allmänhetens tillgång till nyheter och granskande journalistik behöver säkras. Det är inte minst viktigt vid kriser eller höjd beredskap. Landets bibliotek utgör en infrastruktur för informationsspridning och fri åsiktsbildning som behöver ges förutsättning att upprätthålla sin verksamhet vid kriser eller höjd beredskap.

Område Grundläggande beredskap – Styrning, ledning och förvaltning samt Beredskap och krishantering

KB anser att områdena bör betona planeringen av fysiskt bemannad medborgarservice och samhällsinformation.

KB anser att samhällets aktörer behöver planera för hur fysiskt bemannad medborgarservice och samhällsinformation till medborgare ska organiseras och upprätthållas vid kris eller höjd beredskap. Under covid-19-pandemin stängde många samhällsaktörer sin fysiska kundtjänst. Det ledde till att de som behöver stöd för att exempelvis betala räkningar, förstå myndighetsbeslut, skriva ut och skanna blanketter i ännu större utsträckning än vanligt sökte sig till biblioteken. Under pandemin drog folkbiblioteken slutsatsen att denna service var helt avgörande att upprätthålla, då dessa användare ofta saknade annan plats att gå till för att lösa sina behov.

Område Grundläggande beredskap – Psykologiskt försvar

KB anser att bibliotek bör anges som exempel på verksamhet som bidrar till det psykologiska försvaret.

Bibliotekens kontinuerliga arbete med att tillhandahålla information och kunskap samt stärka medborgarnas medie- och informationskunnighet (MIK) är ett exempel på området Grundläggande beredskap - Psykologiskt försvar. Medborgarnas tillgång till information och kunskap samt MIK är grunden i det psykologiska försvaret. Här bör biblioteken anges som exempel på verksamhet som upprätthåller och säkerställer funktionen i normaltid såväl som vid kris eller höjd beredskap. Ansvarig myndighet Myndigheten för psykologiskt försvar bör stödja bibliotekens kompetens- och verksamhetsutveckling på området, samt samverka med KB.

Område Övriga viktiga samhällsfunktioner – Kulturarv

KB anser att beskrivningen av funktionen även ska innehålla uppdraget om att fortsätta insamling av det samtida kulturarvet.

För att säkra samtidens och framtidens förståelse av en aktuell händelse behöver den kontinuerliga insamlingen av kulturarvet upprätthållas även vid kris och förhöjd beredskap. Därför bör det i områdets beskrivning inkorporeras en skrivning om att fortsatt insamling av kulturarv ska säkerställas.

Område Övriga viktiga samhällsfunktioner – Eftergymnasial utbildning och forskning

KB anser att även forskningsinfrastrukturer ska ingå som exempel på samhällsviktig verksamhet.

Fungerande forskningsinfrastrukturer är en förutsättning för att forskning ska kunna bedrivas. Under Covid-19-pandemin blev det tydligt att forskningsinfrastrukturer spelar en viktig roll i tider av kris. Vid kris eller höjd beredskap är det viktigt att det finns en upparbetad beredskap inom existerande forskningsinfrastrukturer inklusive tillgång till vetenskaplig information som idag finns tillgänglig digitalt från servrar spridda globalt, för att snabbt möjliggöra de omprioriteringar som forskningen kan behöva.

Stf. avdelningschef Jenny Bäckström har beslutat detta yttrande. Säkerhetschef Anders Bessier har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också handläggare Eleonor Grenholm, enhetschef Charlotte Ahlgren, handläggare Lilit Nersesyan och forskningsstrateg Christopher Natzén deltagit.

Beslutet har signerats elektroniskt.

Jenny Bäckström

Stf Avdelningschef, Avdelningen för verksamhetsstöd